

# Mariolein Sabarte Belacortu

## Alinea's

*Mariolein Sabarte Belacortu (1944) studeerde Spaanse Taal- en Letterkunde. In haar lange carrière vertaalde ze enkele Spaanse romans (Cela, Gopégui, Semprún, Marsé), maar vooral talloze romans van schrijvers uit Latijns-Amerika: Márquez, Arguedas, Cortázar, Borges, Vargas Llosa, Volpi, Arlt, Onetti, Arriaga, e.a. Voor Poetry International vertaalde ze dichters van diverse pluimage, met als hoogtepunt de poëzie van de Argentijn Roberto Juarroz. Ze maakte vele reizen naar Latijns-Amerika. In 1997 ontving zij de eerste Meulenhoff Vertalersprijs 'voor haar jarenlange inzet ten behoeve van de Latijns-Amerikaanse literatuur'. Voor haar hele vertaaloeuvre kreeg ze in 2010 de vertaalprijz van het Nederlands Letterenfonds. Ook is zij als docent verbonden aan de Vertalersvakschool Amsterdam. In 2017 verscheen haar nieuwe vertaling van Honderd jaar eenzaamheid van Gabriel García Márquez. Ook herzag ze haar eigen vertaling van diens De herfst van de patriarch (die niet is gepubliceerd) en vijlde ze aan haar vertalingen van Verticale Poëzie van Roberto Juarroz en van de roman De zeven gekken van Roberto Arlt, die in 2025 is verschenen. Ze reviseert nu haar vertaling van het vervolg erop: De vlammenwerpers. 'Alinea's' verscheen eerder in een reeks die tussen 2000 en 2002 verscheen in de Nieuwsbrief van de Werkgroep Vertalers van de VvL (nu: Auteursbond). Ook publiceert VertaalVerhaal hier de tekst waarmee de reeks werd ingeleid.*

*Voordat de prettig leesbare vertaling waarvoor wij weleens geprezen worden tot stand komt, stroomt er heel wat water onder de brug, vertalerstranen geheten. Soms zijn dit tranen van vreugde, soms van frustratie en soms van pure ellende. In het ideale geval kun je aan een vertaling niet aflezen hoeveel tijd en moeite het werk heeft gekost; dat is trouwens ook de bedoeling. De redactie van de Nieuwsbrief heeft een aantal vertalers gevraagd deze moeite zichtbaar te maken. In komende afleveringen van de Nieuwsbrief zal telkens een van hen een alinea of een paar dichtregels uit eigen vertaald werk presenteren en van commentaar voorzien.*

*Iedereen heeft een eigen aanpak en vertaalopvatting, en het spijtige is dat we zo zelden inhoudelijk met elkaar over ons werk praten. Wie uit het Engels vertaalt, zal bijvoorbeeld merken dat, in vergelijking met het Nederlands, het Engels minder doet met de lijdende vorm en dat onstoffelijke begrippen in het Engels eerder actief kunnen handelen. (Flattery gets you nowhere / Met strooplikken schiet je niks op, Curiosity killed the killer / zijn nieuwsgierigheid kostte de moordenaar het leven.) In het Frans bestaan constructies die door de ene vertaler wel en door de andere niet in het Nederlands worden overgenomen, waarom is dat zo?*

*De redactie van de Nieuwsbrief hoopt dat er de komende tijd flink wat stokpaardjes bereden en tirades afgestoken zullen worden: ‘Die jongelui doen maar! Weten ze dan niets van het demonstratieve lidwoord in het Engelsch!’ Misschien dat deze nieuwe serie de aanzet vormt tot een doorlopend vertaaldebat.*

## Alinea's

Het gekke is dat je als je ja zegt op de vraag of je een stukje wilt schrijven voor de *Nieuwsbrief* en vervolgens begint te kijken wat je de collegae zult voorzetten, wordt overvallen door een gevoel van schroom: is het probleem dat je dacht te bespreken wel zo'n probleem, zal iemand anders niet denken dat het helemaal niet zo ingewikkeld is als jij dacht? Na enige tijd aan dit soort en nog andere overwegingen te hebben besteed, lijkt het toch het beste de knoop door te hakken en enkele zaken bij de kop te vatten.

Ten behoeve van een lezing (voor niet-literaire vertalers Spaans) sprokkelde ik voorbeelden van geslaagde, minder geslaagde en foute vertalingen van eigen hand in de roman *Liefde in tijden van cholera*, van Gabriel García Márquez die ik in 1986 heb vertaald. Enkele hiervan bespreek ik nu hier opnieuw.

*Encontró el cadáver cubierto con una manta en el catre de campaña donde había dormido siempre, cerca de un taburete con la cubeta que había servido para vaporizar el veneno.*

In het Spaans is dit een muzikale, bijna poëtische zin, er zijn veel woorden of woordgroepjes van drie lettergrepen, er is beginrijm, binnenrijm, en onmiddellijke aandachttrekkers zijn de woorden *taburete* en *cubeta*. De vertaling, de eerste 'hij' is een arts en vriend van het lijk, de tweede 'hij':

*Hij vond het met een deken bedekte lijk op het veldbed waarop hij altijd had geslapen, vlak bij een krukje met de bak die had gediend om het gif erin te laten verdampen.*

Het eerste deel van de zin – het met een deken bedekte lijk op het veldbed – klinkt mij nu nog goed in de oren, al die e's geven een toon die mooi in overeenstemming is met de situatie: de arts vindt zijn beste vriend, die zelfmoord heeft gepleegd met behulp van cyaankali. Bij het laatste deel van de zin bekruipt mij een ander gevoel: ik word geconfronteerd met het grote verschil in muzikaliteit tussen Nederlands en Spaans: *taburete con la cubeta, krukje met de bak*. In het Nederlands zijn het zoveel korte, eenlettergrepige woorden: lijk, kruk, bak in dit geval. Gruwelijk vind ik dat soms (met als toppunt van afkeer 'een bak koffie'). Met een lijk valt verder niets aan te vangen, maar een *krukje* lijkt me in dit geval heel adequaat. Een krukje met een bakje erop is echter te truttig. De woorden *taburete* en *cubeta*, die geen verkleinwoorden zijn, hebben daar niets van. De vertaler haalt poëtisch bakzeil.

Verderop in het boek las ik iets verbijsterends:

*Maar toen de kerk van het conciliair seminarie in La Manga was gebouwd, met een privéstrand en een eigen kerkhof, gingen ze alleen nog bij heel plechtige gelegenheden naar de kathedraal.*

Ik beken dat ik hardop riep: 'Nee, nee, nee, het zal toch niet waar wezen?' Maar het was wél waar: de nachtmerrie van de instinker. Het idiote is dat je het vertaalt, dat wil zeggen het bedenkt, het opschrijft, het herleest, wie weet hoeveel keer, dat vervolgens de tekst op de uitgeverij wordt gelezen, dat jijzelf en twee anderen de drukproeven lezen... en niemand ziet het! Is het de schuld van de Costa Brava, de vaderlandse liederen en de miljoenen bruinbakkers? Ik weet het niet, maar het had niet gemogen: wat doet dat strand daar bij die kerk en die begraafplaats? Santa Virgen!

*Pero cuando construyeron el templo del seminario conciliar en La Manga, con playa privada y cementerio propio, ya no volvieron a la catedral sino en ocasiones muy solemnes.*

Het staat er zo gewoon, gemeen eigenlijk, het lijkt de gewoonste zaak van de wereld: een kerk met een strand. Dit is de tweede keer in mijn vertalersleven dat ik vergeten ben dat in sommige landen van Latijns-Amerika het woord dat voor iedereen in de hele wereld het beeld van een zonovergoten strand oproept, met... parkeerplaats moet worden vertaald!

Nu nog even een korte alinea waarin vertaalproblemen bijna de sociaal-economische geschiedenis van Colombia in een notendop representeren.

*Una de las preocupaciones recurrentes del tío León XII era que la navegación fluvial no pasara a manos de los empresarios del interior vinculados a los consorcios europeos. ‘Este ha sido siempre un negocio de matacongos,’ decía. ‘Si lo cogen los cachacos se lo vuelven a regalar a los alemanes.’*

De problemen zitten in de woorden matacongos en cachacos. Eerst de vertaling:

*Een van de steeds terugkerende zorgen van oom León XII was dat de riviervaart niet in handen van de ondernemers uit het binnenland zou overgaan, die banden hadden met Europese consortiums. ‘Dit is altijd een onderneming van kustbewoners geweest,’ zei hij. ‘Als de cachacos haar in handen krijgen, geven die haar weer cadeau aan de Duitsers.’*

Matacongos heb ik vertaald met ‘kustbewoners’, en de cachacos zijn in het Spaans blijven staan, met een verklarende noot onder aan de pagina. Cachaco is een veelgebruikt despectief voor mensen uit het binnenland van Colombia, met name de inwoners van de hoofdstad Bogotá. Ik zet die noot expres en vertaal niet met ‘bewoners van het binnenland’, omdat ik de aandacht erop wil vestigen dat hier de bewoners van de hoofdstad, die in het binnenland ligt, worden bedoeld. En om de concurrentie aan te geven die ook hier bestaat tussen de hoofdstad en de rest van het land. Ik kan niet meer achterhalen waar ik de betekenis van matacongos heb gevonden of wie me die heeft verteld. ‘Matar’ is doden en ‘congos’ zijn negers, en het woord verwijst natuurlijk naar het oorspronkelijke land waarvandaan de inwoners indertijd naar Amerika zijn overgeplant. Ik heb in dit geval bewust niet gekozen voor een ‘creatieve’ oplossing als ‘slavendoders’, omdat ik vermoed dat de oorspronkelijke betekenis is vervlakt. Jammer genoeg heb ik Márquez zelf niet kunnen raadplegen om erachter te komen of je dit woord letterlijk zou moeten vertalen, of dat de betekenis inderdaad is versleten en ‘kustbewoner’ de essentie is geworden. Stel je voor dat iemand ‘ploertendoder’ letterlijk zou vertalen met ‘matacojudos’, omdat hij niet weet dat het hele woord op schiettuig slaat! Ik ken een achternaam Matamala, waarvan de mensen zelf ook geen idee hebben wat het zou kunnen betekenen. Naar analogie van een matamoscas, vliegenmepper, zouden we mooie vrouwenmepper/ -doder/ -moordenaar kunnen bedenken. Of: matamoros, dat slaat niet op een morenmepper/ -doder/ -moordenaar, maar op een opschepper.

Dit was een kijkje in mijn alinea’s.